

TÜRKİYE VE RUSYA MÜNASEBETLERİ ÜZERİNE

Aşağı-yukarı 1000 yıllık Türk-Rus münasebetlerine şöyle bir baktığımızda iki milletin daima birbirleriyle kavga içerisinde olduklarını görürüz. Türkler ve Ruslar tarihleri boyunca karşı taraftan kendilerine gelebilecek tehlikelere karşı her zaman hazırlıklı olmaya çalışmışlardır. Bu tarihi mücadelenin ilk beşyüz yılı Türklerin Ruslara karşı üstünlüğüyle geçerken, son beşyüz yılı da Rusların üstünlüğüyle neticelenmiştir. Ancak burada şunu da belirtmekte fayda vardır. Türkler hiçbir zaman Rusların zayıf olduğu anda onların bu durumundan faydalanarak, tek taraflı savaş ilan etmediler. Buna karşılık Ruslar, bütün tarihleri boyunca daima Türklerin zayıflığından faydalanarak ve başka devletlerin kışkırtmalarıyla savaş açmışlardır.

Özellikle Ruslar 19. asrın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Türk milletine karşı düşmanlık siyasetlerini o kadar aşırıya götürmüşlerdir ki, sanki Türk milletini yeryüzünden kaldırmaya ant içmişlerdi.

Dünyanın en eski milletlerinden biri olan Türklerin tarihine göz attığımızda en sürekli ve yoğun ilişkilerde bulunduğu toplumlardan birisinin de Ruslar olduğunu görürüz. Ruslar, Moskova knezliğinin etrafında birleşip, bir devlet olma sürecine girdikleri günden itibaren Türklerin aleyhine olarak büyümeye çalıştılar. Rusların bu yayılcı politikası ne Avrupa'da, ne de Asya'da Türklerden çok kimseye zarar vermedi. Bilindiği gibi Moskova'dan Sibiryaya kadar uzanan Altun-orada Hanlığı, Kafkasya, Azerbaycan ve Türkistan'da kurulan Türk hanlıkları her ne kadar kendi iç çekişmelerinin de tesiriyle olsa da, görünürde Rusların baskıları ve hücumlarıyla yıkılmışlardır. 16. yüzyılın ortalarında başlayan, ki Kazan Hanlığının yıkılması da bunda önemli bir faktördür, bu yayılcı Rus politikası ile Türklerin mücadelesi 19. yüzyılın sonlarına doğru (1877-78 Türk-Rus Savaşı) Rusların üstünlüğü ile sona erdi.

Aslında Rusların, Osmanlı Türkiyesi'ne karşı bir tehdit unsuru olması da 16. asırla başlar. Osmanlı devlet adamları o zamanlar Rusya'nın hem Osmanlı Türkleri, hem de Asya Türkleri için tehlikeli hale geldiğini anlayarak 1569'da Ruslara karşı Astarhan seferini açtılarsa da, bu sefer çeşitli sebepler yüzünden başarısızlığa uğramış, Rusya'nın Astarhan'ı ele geçirerek Hazar sahillerine yerleşmesi de kuvvet dengesinin Rusya'nın lehine dönmesine yol açmıştır.

---

* A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Bu sırada Rusya'nın başına geçen devlet adamlarının büyük idealler peşinde olmaları da bu politikaların başarıya ulaşmasında inkar edilemez birer faktör olduğunu belirtmeliyiz. Özellikle I. Petro zamanında başlayan ıslahat hareketleri olumlu neticelenmiş, 1736-1739 Türk-Rus harbini takiben aşağı-yukarı bütün çarpışmalarda Ruslar galip çıkmıştır. Osmanlı Türkiyesi 1569-1918 yılları arasında, arada küçük çarpışmaları saymayacak olursak Ruslarla tam oniki büyük savaş yaptı. Ruslarla karşı karşıya geldikleri her savaş Türklerin en zayıf oldukları devirlere rastlamış ve bunların hepsi Türklerin ölüm-kalım mücadelesi olmuştur.

Fakat 18. yüzyıla geldiğimiz zaman Osmanlı Devletinin ve Türklerin yok olması için ellerinden gelen herşeyi yapan Avrupa politikasında bir değişiklik olmuş, Avrupa devletleri Türkiye'nin ortadan kalkması ile Rusya'nın Asya ve Orta Doğu'ya doğru tehlikeli bir şekilde yayılacağını anlayarak, Rus ilerlemesinin önüne geçmek gerektiğine karar vermişlerdir. Bu sebeple 1768-1774 Türk-Rus savaşını takiben Türkiye'yi ne öldürmeye, ne de ondurmamaya izin vermeden yaşatmak için anlaştılar. Böylece Türkiye 1774'ten sonra Avrupa kuvvetler dengesi içine girdi. Ama maalesef Türkiye bu denge politikalarının uygulandığı müddet zarfında, hiçbir durumda inisiyatif kullanamadı, yani kısaca her zaman kullanıldı.

Günümüzde Türkiye'nin yer aldığı coğrafi ve stratejik bölge çevremizde ve dünyada bulunan Türkiye'nin dostu ve düşmanı pekçok ülkeyi yakından ilgilendirmektedir. Dünyada söz sahibi olmaya çalışan güçlü ülkeler bu mevkiye etkili olmaya çalışmaktadır. I. Dünya Savaşının ertesinde Türkiye'yi savaşarak ele geçiremeyeceğini ve bu yolla güneye inemeyeceğini anlayan Rusya, bu kez birtakım gizli yollara başvurarak, satın aldığı komünistler vasıtasıyla Türkiye üzerinde tesirli olmak istedi. Cumhuriyetten sonra 1924'te, gizlice kurulan Komünist Partiye 1925'te bir darbe indirildi. Fakat 1926 yılı Cumhuriyet Bayramı sebebiyle çıkarılan aftan, komünistler de yararlanıp, salıverilince Ruslar onları tekrar harekete geçirdiler. Türk milleti için komünizmi en büyük tehlike olarak gören Mustafa Kemal'in başta olduğu yıllarda onlara taviz verilmemiş ve 1927'de komünistlere bir darbe daha vurulmuştur. 1932 yılından itibaren Rusya, Türkiye üzerindeki politikalarını uygulayabilmek için strateji değiştirdi. Bu maksatla Marksist-Leninist görüşlerin sol kesim arasında tartışılabileceği ortamların yaratılmasına gayret gösterdi. 1937'de Harp Okuluna girmeyi denedilerse de, 1938'de meydana gelen olaylar neticesinde Rusya'nın gizli emelleri bir kez daha engellendi. Bunun üzerine Rusya TKP'yi 1939'dan itibaren, Atatürk'ün de ölmesini fırsat bilerek üniversite ve yüksek okullara sokmayı denedi. Gerçekten de Türk devletinin çok önemli yerlerine sızmayı başarmışlardı ki, her zaman olduğu gibi, Türk milletine yönelik bütün tehlikeleri ilk önce sezen Türkçüler, Nihal Atsız'ın önderliğinde yaklaşmakta

olan üstü örtülü Komünist Rusya tehdidini Türk milletine gösterdiler. Neticede hepinizin bildiği gibi, sonradan kime ve neye hizmet ettikleri ortaya çıkan meşhur 68 kuşağının faaliyetleri, 1971 ve 1980 hareketleri gerçekleşmiş oldu.

Bugün Avrupa kıtasında Arap saçına dönmüş bir karagaşa mevcut. Eski Sovyet tehdidi kalkmış gözükrken ve hatta Warszava Paktı ülkeleri Batı ile çeşitli münasebetler kurarken, Avrupa'da II. Dünya Savaşından bu yana en kanlı çarpışmalar yaşanmaktadır. Avrupa'daki bu savaş rüzgarları yüzünden de Türkiye ile Rusya rakip durumuna geldiler. Rusya genelde Hristiyan ve Slav kökenli topluluklara destek verirken, Türkiye de Avrupa'daki Müslüman devletleri ve Türk azınlıkları desteklemeyi kendine milli ve tarihi bir görev addetmektedir.

Rusya Federasyonunun durumu son krizlerde göstermiştir ki, belirsizlik içerisinde. Eski Sovyetler Birliğinin bir parçası olan bu ülke bütün dünyaya barış için gül uzatırken, gülün dikenleriyle de pekçok halkın canını yakıyor. Avrupa ve Asya'daki etnik çatışmalara karışma eğilimi gösteren Rusya elinde bulunan dünyanın en büyük askeri güçlerinden birini de nasıl kullanacağını bilmiyor. Rusya'nın başında bulunan siyasetçilerin ve askeri liderlerin açıklamaları ve hareketleri birbirini tutmamaktadır. Rusya'nın Moldova, Gürcistan ve Tacikistan'daki müdahaleci tutumu ve Kafkasya'da AKKA ile sınırlanan askeri varlığını artırma yolundaki girişimleri, yayılcı politikasının bir işaretidir. Mesela Moldovya Cumhuriyeti bağımsızlık ilan ederken, Moldova'da bulunan Ruslar da istiklal hareketine girdiler ve Rusya'dan destek aldılar. Aynı şey Kök Oguzlar için de geçerlidir. Türkiye'nin kardeş Kök Oguzlara yardım elini uzatması, en azından kendilerini manevi bakımdan güçlü hissetmeleri Rusları kızdırmaktadır. Ayrıca Rusya, Bosna savaşı sırasında Sırlara, İngiliz gizli servisinin bildirdiğine göre 250 milyon sterlin tutarında tank ve uçaksavar vermiştir. Akdeniz'e inmede Türkiye'yi kendisine bir engel gören Rusya'nın Kafkaslarda askeri açıdan Türkiye'yle eşit duruma gelme bahanesiyle bu bölgeye uzak menzilli füzeler yağması ister-istemez Türkiye-Rusya ilişkilerini olumsuz etkilemektedir.

Bugün Rus askeri gücünün korunup korunmadığı konusu da tartışılmaktadır. Rus ordusu ciddi bir komuta kontrol ve haberleşme sorunuyla karşı karşıyadır. Çok büyük bir alan içerisinde faaliyet gösteren bu birliklerin her türlü masraflarını tedarik etmek çok zor olmaktadır. Komutanların Moskova ile irtibatları kesildikçe yetkileri artmaktadır. Bunların pek çoğu da nükleer silahlara sahip olduklarından, istikrarsız Rusya bu açıdan da Türkiye'yi tehdit etmektedir. Mesela votkayı fazla içen herhangi bir Rus donanma komutanının Karadeniz kıyılarını topa tutması veya Kafkasya'da yerleştirilmiş füzelerin bir anlık kızgınlık sırasında ateşlenmesi durumunda Türkiye ne yapacaktır?

Bilindiği gibi Türkistan'ın işgalinden sonra Rusya'nın Afganistan üzerinden Hindistan'daki İngiliz emperyalizmini tehdit eder hale gelmesi, 1978'de Afganistan'ı işgal ederek, Orta Doğu petrollerine yaklaşması Batı dünyasını harekete geçirmişti. İki kutup arasında artan soğuk savaş mücadelesini, ABD en güçlü olarak bitirdi. Başkan Gorbaçov'un 1985 yılında iş başına gelmesiyle artan gelişmeler, 9 Kasım 1989 tarihinde Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla, yeni bir devri açmıştı. Yani Yalta dönemi sona ererek, yeni bir dönem başladı. Dünyanın tek süper gücü olarak kaldı sanılan ABD'ye Avrupa'nın sırt çevirmesi ve Körfez savaşı göstermiştir ki, bu ülkenin bölgede halâ müttefiklere ihtiyacı vardır. Burada ABD için Türkiye'nin önemi artmaktadır. Avrupa'da, Almanya'nın kendi liderliğinde bir güç oluşturması, Rusya'ya ise yapısı itibarıyla güven duyulmaması, ABD'ni Rusya'ya karşı Türkiye'yi desteklemeye zorlamaktadır. Ancak buna rağmen Amerika'nın sırf çıkar hesaplarına dayalı politikaları yüzünden, Türkiye'nin bu ülkeye fazla bel bağlaması da sakıncalıdır.

Son olarak Sovyetler Birliğini meydana getiren ve 1922 anayasasını ilk imzalayan Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna bundan 70 yıl sonra, 8 Aralık 1992'de Minsk'te Bağımsız Devletler Topluluğu'nu kurduklarında SSCB'nin varlığını sona erdirmişlerdi. Siyasi manada bir çözülme söz konusu ise de, eski Sovyet cumhuriyetlerinin tam bağımsız oldukları da söylenemez. Bunun sebebi hem askeri, hem ekonomik, hem de siyasi bakımdan istiklallerini engelleyen pek çok şey mevcut olmasıdır. Bu yüzden Türk cumhuriyetleri de Minsk'teki toplantıdan iki hafta sonra Almatı'daki toplantılarında hem kendi cumhuriyetlerinin bağımsız olduklarını söylerlerken, hem de BDT'ye girdiklerini ilan ettiler. Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan bu oluşuma girerlerken, iki Kafkas ülkesi ve biri Türk olan Azerbaycan ile Gürcistan BDT'ye girmeyeceklerini açıkladılar. Moskova'dan kesin olarak ayrılmayı ve hür bir hayat sürmeyi arzu eden Azerbaycan ile Gürcistan, sanıyoruz ki Amerika'nın da içinde bulunduğu çeşitli manevralarla saldırılara maruz kaldılar. Azerbaycan'a yönelik Ermeni saldırısıyla, Gürcistan'da çıkan iç savaş bu ülkeleri cezalandırmak için uygulanan bir plandı. Çaresiz kalan Azerbaycan ve Gürcistan, Rusya'nın isteklerini kabul etmek zorunda kaldı. Rusya böylece kendilerinden ayrılan eski sömürgelerindeki ihtilafları körükleyerek diğerlerine de göz-dağı vermiş oldu. Ayrıca Türkiye'nin Kafkasya'daki Türk ve Müslüman ülkelere yardım etmesini de engelleyen Rusya, burada Türkiye'nin saygınlığının ve etkisinin azalmasında da bir anlamda başarılı olmuş sayılır. Nitekim Elçi Beg'in iktidardan düşürülmesi, Dudayev'in ortadan kaldırılması bunun delilidir. Böylece Rusya, bölge ülkelerine çok güvendiğiniz Türkiye dostlarına yardım elini uzatmadı ve onların iktidarda kalmasını sağlayamadı mesajını da verdi.

Buna rağmen ortak bir noktaları bulunmayan ve pamuk ipliğiyle birbirlerine bağlı BDT'nin yakın bir gelecekte dağılması mukadderdir. En azından bu cumhuriyetlerin herbiri Rusya Federasyonu karşısında rüştünü ispatladıktan sonra, birlikten ayrılacaklardır. Türkiye bu ihtimali dikkate alarak ilişkilerinde sadece Rusya Federasyonunu ön planda tutmadan Türk ve Müslüman topluluklarla da sıkı işbirliği halinde olmalı, hatta TDT'nun (Türk Devletleri Topluluğu) kurulması hazırlık çalışmalarına da başlamalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti, Atatürk'ün kuruluşta belirlediği ilkeler çerçevesinde şekillenen akılcı, laik ve gelişmeci siyasetlere sahip bir ülkedir. Fakat Türkiye'nin ilerlemesini istemeyen düşman ülkeler ve özellikle Rusya, Türkiye'yi bir kaos içerisinde bırakmak ve kendi iç problemlerinden, dış dünyayı göremeyecek hale sokmak gayesiyle sonsuza kadar Türkiye ile uğraşacaklardır. Nitekim Rusya'nın PKK hareketini desteklemesi bir kenara, gelecekte ümmetçi ve Alevi hareketleri de körüklemesi kaçınılmazdır. İstikrarlı bir Türkiye'yi kendisine rakip olarak gören Rusya, daima Türkiye'deki ayrılıkçı hareketlerin yanında olacaktır. Hatta Türkiye'nin dışında, Türklerin yoğun olduğu bölgelerde Türkçü politikalar takip eden kurum ve kuruluşlarla da mücadele ettiğini hepimiz biliyoruz. Azerbaycan'da Türkçü Elçi Beg yönetiminden kurtulan Rusya, Yunanistan'la işbirliğine girerek, Türkiye'yi her konuda kıskaca almayı hedeflemektedir. 1993'te Boris Yeltsin'in Atina'ya yaptığı ziyaret iki ülke ilişkilerinde dönüm noktası oldu. Uzmanlar Rusya ile Yunanistan arasında imzalanan askeri işbirliği anlaşmasının Türkiye'ye karşı olduğunu açıkladılar. Ayrıca bu sıradaki Rus-Yunan ortak bildirisinde hedef alınan ülke yine Türkiye oldu. Bundan başka Yunanistan aracılığıyla Rusya'nın Kıbrıs Rum kesimine gönderdiği füzeler de Türkiye'nin elini kolunu bağlamaktan başka birşey değildir.

Bugün herne kadar Türk Cumhuriyetlerinin Türkiye'ye bağlı olduğunu söyleyenler var ise de, bu da gerçek değildir. Türkiye maalesef o şansı başta bulunan beceriksiz politikacılar yüzünden kaybetti. 1997'de Kırgızistan devlet başkanının Ermenistan'ı ziyaretinde bir soy kırımdan bahsederek, anıta çelenk koyuşu ibret vericidir. Bu durum söz konusu olduğu müddetçe ne doğal gaz, ne de petrol boru hatlarında başarılı olabiliriz ve Rusya engelini aşabiliriz. Rusya'ya ve diğer cumhuriyetlere istediklerimizi yaptırabilmemiz için her bakımdan onlardan güçlü ve sözü geçer bir ülke olmak zorundayız.

Şimdiye kadar anlattıklarımız Türkiye-Rusya ilişkilerinin siyasi ve askeri kısmının bir özetini teşkil etmektedir. Bir de işin ekonomik boyutuna göz atmakta yarar vardır.

Rusya'nın demokratikleşme yolunda atmış olduğu adımlar gereği, Batı'ya da açılması halkı Batı türü tüketime yönlendirmede gecikmedi. Türkiye bu fırsatı değerlendirerek Rusya'ya pekçok tüketim maddesi ihraç etmeye başladı. Türkiye menşeli alış-veriş merkezlerinin açılmasını da göz-ardı edemeyiz. Daha BDT kurulmadan evvel Türkiye ve Rusya arasında ekonomik işbirliği ve başlamıştı. Mesela 1991 yılında Tarım Reformu ve Kırsal Kalkınma alanında işbirliği bunların başında gelmektedir. Türkiye, Rusya ve diğer bölge ülkeleri arasındaki en önemli ekonomik gelişme ise Karadeniz Ekonomik İşbirliğinin gerçekleşmesidir. 1980'li yılların sonunda Doğu Avrupa'da serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması ve demokrasiye geçiş sürecinin yarattığı ortamda Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı KEİ fikri ortaya çıktı ve bununla ilgili ilk temaslar 1990'da gerçekleşti. KEİ'nin ilk toplantısı 19-21 Aralık 1990'da Ankara'da, ikincisi 12-13 Mart 1991 tarihlerinde Bükreş'te, üçüncüsü 23-24 Nisan 1991'de Sofya'da ve nihayet 11-12 Temmuz 1991'de Moskova'da yapıldı. Daha sonra KEİ dışişleri bakanları İstanbul'da toplanmış ve 25 Haziran 1992'de KEİ deklarasyonu, İstanbul'da toplanan zirvede Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Türkiye'nin devlet ve hükümet başkanlarınca imzalandı. Türk-Rus münasebetleri açısından önemli bir gelişme olan KEİ çerçevesinde 1993'te iletişim alanında uygulamaya geçmiş bulunan KAFOS (Türkiye-Bulgaristan-Romanya ve Moldova arasındaki deniz altı fiber optik sistemi) ve ITUR (İtalya-Türkiye-Ukrayna ve Rusya Federasyonu fiber optik sistemi) projeleri ele alındı.

1992 yılı itibarıyla KEİ ülkeleriyle toplam ticaret 2.8 milyar dolar olmuş ve bu toplam ticaret hacmimizin % 7.3'nü teşkil etmiştir. Bu kapsamda Rusya Federasyonu 1.5 milyon dolar ve % 3.9 oranı ile ilk sırayı almaktadır ve bu oran her geçen gün artmaktadır. Aralık 1992'de İzvetsiya'nın verdiği habere göre Türk yatırımcılar Rusya'da otuzdan fazla firma açmışlardır ve yine 1992'de 500'ü aşkın Rus firması Türkiye'nin Moskova'daki ticari müşavirliğine gıda ve tekstil ürünü ihraç etmek için müracaat etmiştir. Bu sıralarda ortaya çıkan ve halâ devam eden bavul ticaretini de unutmamak gerekir. Ancak bavul ticaretinin ekonomik girdileri yanında, toplum ahlakının bozulması yönündeki olumsuz etkilerinin olduğunu da hepimiz biliyoruz. Hertürlü namus duygusundan uzak, dejenere olmuş Rus halkının temiz ve saf Türk toplumunun aile yapısının bozulmasına menfi tesirleri oldu.

Bugün Rusya Federasyonunun içerisinde bulunan pekçok Türk ve Müslüman topluluk da Türkiye ile yakınlaşmayı ve ilişkilerde bulunmayı istemektedir. Türk firmaları Moskova ve Rusya'nın Müslüman olmayan pekçok yerinde hastaneler, oteller ve hizmet binaları inşa ettikleri gibi, Türk bölgelerinde de hızlı bir şekilde müteahhitlik hizmetleri verilmektedir.

Fakat bu aşamada bazı problemler de doğdu ve doğmaktadır. Yetmiş yıla yakın bir zamandır, planlı iktisat politikalarıyla yönetilen bir ülkenin birden bire liberal bir ekonomiye geçmesi ve hür teşebbüs ruhunun henüz yerleşmemesi bu sorunların başındadır. Bu durum Türk yatırımcıları endişeye sevketmektedir. Zaten yeterince büyük sermayesi olmayan ve arkasında devlet desteği bulunmayan orta ölçekli sanayi yatırımcıları ve tüccarlarının pekçoğu Rusya Federasyonunda yaptığı işlerden zarar ettiler. Ayrıca Türk Cumhuriyetlerindeki ve Rusya Federasyonuna bağlı özerk bölgelerdeki alt yapı, bilhassa ulaştırma ve haberleşme açısından yetersiz durumdadır. Bu alt yapı Sovyetler Birliğinin iç düzenine göre organize edilmiştir. Bu yüzden Türkiye'nin siyasi ve ekonomik olarak münasebette bulunmak istediği bölgelerin dış dünya ile ilişkileri sınırlı ve Moskova'ya bağlı kalmaktadır. Bundan dolayı Türkiye, Rusya faktörünü hiçbir zaman göz-ardı edemez ve mümkün olduğu kadar Rusya ile siyasi münasebetlerinde iyi olmak zorundadır.

Türkiye ve Rusya bugün petrol ve doğalgaz boru hatları konusunda da hem siyasi, hem de ekonomik olarak bir mücadele halindedir. Türk Cumhuriyetlerinin petrol ve doğalgaz ürünlerini Rus ipoteği olmadan Türkiye üzerinden pazarlayabilmeleri hem onların bağımsızlıklarının ve kalkınmalarının güvencesi olacak, hem de boru hatlarıyla petrol ve doğalgazın Türkiye'ye akıtılması, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerine satacağı malların karşılığı olacaktır. Ayrıca Türkmenistan doğalgazının Türkiye'ye nakli, Rusya gazına da aşırı bağımlılığı azaltacaktır. 1986'da Soyuz Gaz ile Botaş arasında yapılan anlaşma gereğince, 1993 yılı verileri itibarıyla 5-6 milyar metreküp civarındaki doğalgaz Rusya'dan gelmektedir, ancak herhangi bir kriz anında Rusya'nın bu doğalgazı kesmeyeceği garantisini hiç kimse verememektedir. Türkmenistan doğalgazının boru hatlarıyla Türkiye'ye, Türkiye'den de Avrupa'ya iletilmesi hususunda daha önceki yıllarda anlaşma yapıldı. Bunlardan biri 1992'de imzalanmış ve otuz yıl süreyle Türkmenistan doğalgazının Türkiye'ye gönderilmesine karar verilmişti. Bu proje için belirlenen geçiş hattı Türkmenistan-İran-Avusturya (Viyana) olacaktır. Yaklaşık 5000 km uzunluğundaki Türkmenistan-Türkiye-Avrupa doğalgaz güzergahı ile Azerbaycan'a 5 milyar, Türkiye'ye 15 milyar ve Avrupa'ya 20 milyar metreküp olmak üzere 40 milyar metreküp doğalgaz taşınacaktır. Fakat buna karşılık Rusya kendi gazlarına bağımlı kalmamız için İran'la birlikte Türkmen doğalgazını Basra Körfezine ve Pakistan yoluyla Hint Okyanusuna indirmeyi planlamaktadır.

Türkiye petrol ithal eden bir ülke ve tüketiminin % 82'si yabancı menşelidir. TPAO 1.12.1992'de Kazakistan Türk Cumhuriyeti ile imzalanan anlaşma uyarınca 4.2.1993 tarihinde Kazak tarafıyla Kazak-Türk Munay LTD

şirketini kurmuştur. Bu şirketin % 40'lık kısmı TPAO'na aittir. TPAO ayrıca Azerbaycan devlet petrol şirketi (SOCAR) ile 12 Ocak 1993'te imzalanan bir protokolle araştırma yapmak için ortak şirket kurmaya karar vermiş ve 4 Haziran 1993'te oluşturulan konsorsiyumda Türkiye'ye % 2.5'luk bir pay verilmiştir. Yine BOTAŞ ve uluslararası petrol şirketleriyle yapılan toplantılarda bu petrolün milletlerarası pazarlara ulaştırılmasında Baku-Ceyhan güzergahı seçilmiş ve çerçeve anlaşması 9 Mart 1993'te Ankara'da imzalanmıştı. Fakat Elçibey'in iktidarda olmaması, başka siyasi olaylar, Baku-Ceyhan hattının gündeme gelmesiyle, Rusya'nın devreye girmesi, bu projeyi sürüncemede bıraktı.

Netice olarak şunları söyleyebiliriz: Sovyetler Birliği dağılmış olmasına rağmen, Rusya Federasyonu halâ bağımsız Türk Cumhuriyetlerini kendi nüfuz alanında görmektedir ve bu nüfuz alanından da herne surette olursa olsun çıkmasına müsaade etmemektedir. Eskiden olduğu gibi, Rusya bölgede kendisine rakip olarak Türkiye'yi görmekte ve özellikle Türk Cumhuriyetlerinin ve muhtar toplulukların Türkiye'ye yaklaşmaması için elinden gelen gayreti göstermektedir. Rusya bu konuda gerçekten işi sıkı tutmakta ve Türkiye'ye karşı şimdilik Kürt, Kıbrıs Rum kesimi ve Yunanistan kozunu oynamaktadır. Türkiye buna karşılık geçmişte olduğu gibi, kendi sınırları dışındaki Türk dünyasına karşı fazla bir ilgi göstermemektedir. Türk dışişlerinin çekincesi Warszava Paktı dağıldıktan ve pekçok Warszava Paktı ülkesinin Nato'ya girme müracaatında bulunmasından dolayı, Rusya ile sıcak veya soğuk bir savaşı göze alamamasıdır. Fakat bu sırada önümüze çıkan bazı tarihi fırsatlar da heba edilmektedir.

“Türkiye ve Rusya Münasebetleri Üzerine”, **Atatürk'ten Günümüze Türk Dış Politikası Sempozyumu**, Konya 1998